

**6 Şubat 2023 Depremlerini Deneyimleyen Bireylerde Travma Sonrası Stres ve
Deprem Stresiyle Başa Çıkma Stratejileri: Malatya Örneği**

***Post-Traumatic Stress and Coping Strategies for Earthquake-Related Stress Among Individuals
Affected by the February 6, 2023 Earthquakes: The Case of Malatya***

Vehbi BAYHAN¹, Ahmet YASUNTİMUR² ve Nesrin DEMİR³

¹ Prof. Dr. Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Balıkesir, vbayhan@bandirma.edu.tr, orcid.org/0000-0001-5567-3438

² Doktora Öğrencisi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Bölümü, Malatya, ahmetyasuntimur@gmail.com, orcid.org/0000-0003-0924-8021

³ Doktora Öğrencisi, Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Hamidiye Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, İstanbul, 221002088@ogrenci.sbu.edu.tr, orcid.org/0000-0001-8024-183X

Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Bilgisi

Geliş/Received:
05.12.2024
Kabul/Accepted:
18.03.2025

DOI:

10.18069/firatsbed.1596751

Anahtar Kelimeler

Deprem, Travma Sonrası
Stres, Başa Çıkma
Stratejileri, Malatya

ÖZ

6 Şubat 2023'te Türkiye'de meydana gelen depremler, 11 ilde milyonlarca insanı etkileyerek ciddi maddi ve manevi kayıplara yol açmıştır. Bu felaketin ardından, depremezdelelerin ruh sağlığını anlamak için travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) ve başa çıkma stratejileri kritik bir odak noktası haline gelmiştir. Bu bağlamda yapılan çalışma, Türkiye'de deprem sonrası hayatta kalan bireylerin TSSB düzeylerini ve kullandıkları başa çıkma stratejilerini çeşitli faktörler açısından incelemektedir. Araştırmanın örneklemini Malatya'da depremi deneyimleyen 705 katılımcı oluşturmaktadır. Katılımcı grubunun 547'si kadın, 158'ise erkek katılımcılardan oluşmaktadır. Araştırmada, Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği ve Deprem Stresi ile Başetme Ölçeği kullanılmıştır. Elde edilen bulgular, kadınların ($\bar{x}=71,5$) erkeklere ($\bar{x}=65,2$) kıyasla daha yüksek travma sonrası stres yaşadığını göstermiştir. Ayrıca, maddi kayıplar, gelir durumu ve yaş gibi faktörlerin travma düzeylerini anlamlı şekilde etkilediği tespit edilmiştir. Kadınların ($\bar{x}=16,2$) erkeklere ($\bar{x}=14,6$) kıyasla dini başa çıkma yöntemlerini daha fazla kullanma eğiliminde olduğu görülmektedir. Başa çıkma stratejileri yaş, meslek, gelir, medeni durum ve maddi kayıp yaşamaya göre farklılık göstermektedir. Cinsiyet ve sosyoekonomik durum da dâhil olmak üzere bireysel özelliklerin travma ve başa çıkma stratejilerini etkilediği görülmektedir. Sonuç olarak depremin olumsuz etkilerini azaltmak ve uygun psikososyal desteğin sağlanması için demografik farklılıkların dikkate alınmasının hayati önem taşıdığı söylenebilir.

ABSTRACT

The devastating earthquakes on February 6, 2023, in Türkiye impacted millions across 11 provinces, causing severe material and emotional losses. In the aftermath of this disaster, understanding post-traumatic stress disorder (PTSD) and coping strategies has become a critical focus for addressing the mental health of survivors. This study examines the PTSD levels and coping strategies of individuals who survived the earthquake in Türkiye, considering various factors. The sample consists of 705 participants from Malatya, including 547 women and 158 men. In the study, the Post-Earthquake Trauma Level Assessment Scale and the Earthquake Stress Coping Scale were used. Findings reveal that women ($\bar{x}=71.5$) experienced higher PTSD levels compared to men ($\bar{x}=65.2$). Additionally, factors such as material losses, income level, and age significantly influenced trauma levels. Women ($\bar{x}=16.2$) were more likely than men ($\bar{x}=14.6$) to use religious coping methods. Coping strategies varied by age, occupation, income, marital status, and material losses. Individual characteristics, including gender and socioeconomic status, affected trauma levels and coping strategies. In conclusion, addressing demographic differences is crucial in mitigating the adverse effects of the earthquake and providing adequate psychosocial support.

Atıf/Citation: Bayhan, V., Yasuntimur, A. ve Demir, N. (2025). 6 Şubat 2023 Depremlerini Deneyimleyen Bireylerde Travma Sonrası Stres ve Deprem Stresiyle Başa Çıkma Stratejileri: Malatya Örneği. *Firat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 35, 2, 773-786.

Sorumlu yazar/Corresponding author: Ahmet YASUNTİMUR, ahmetyasuntimur@gmail.com

1. Giriş

6 Şubat 2023'te, Türkiye'de yüzyılın felaketi olarak nitelendirilen ve büyüklükleri $M_w=7,7$ ile $M_w=7,6$ olan iki büyük deprem meydana gelmiştir (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, 2023). Bu depremler geniş bir bölgede etkili olmuş ve Adana, Adıyaman, Diyarbakır, Elazığ, Gaziantep, Hatay, Kahramanmaraş, Malatya, Şanlıurfa, Kilis ve Osmaniye olmak üzere toplam on bir ili etkilemiştir (İstanbul Teknik Üniversitesi, 2023). Binlerce insan evsiz kalmış, etkilenen bölgelerde çadır ve konteyner kentler kurulmuştur. Pek çok afetzede, Türkiye'nin farklı bölgelerine göç etmek zorunda kalmıştır. Deprem öncesinde bu on bir ilin toplam nüfusu 2022 yılı itibarıyla yaklaşık 14 milyondur. Afetten sonraki ilk ayda, yaklaşık 3 milyon kişinin Türkiye'nin farklı bölgelerine göç ettiği tahmin edilmektedir. Depremin yol açtığı maddi kaybın, resmi tahminlere göre, 103,6 milyar dolar olduğu ve bu rakamın Türkiye'nin 2023 yılı milli gelirinin yaklaşık %9'una denk geldiği ifade edilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023). Deprem sonucunda toplam 50.783 kişi hayatını kaybederken, 107.204 kişi yaralanmış ve büyük bir ekonomik kayıp yaşanmıştır (TRTHABER, 2023).

Depremin yıkıcı etkileri (Dyvik, 2023), depremi deneyimleyen bireylerde, uzun süreli sosyal ve psikolojik sorunlara yol açmaktadır (Bayhan ve Yasuntimur, 2024; Hong ve Efferth, 2015). Başta TSSB olmak üzere deprem sonrası travmaya bağlı bozukluklar, depremedeler arasında yaygın görülen psikolojik sorunlardır. TSSB, kişinin toplumsal, mesleki ve diğer önemli yaşam alanlarında işlevselliğinin ciddi şekilde bozulmasına neden olabilen bir psikolojik rahatsızlıktır (Bayhan, 2020). Depremler sonrasında hayatta kalan bireyler arasında TSSB gelişimi, çeşitli faktörlere bağlı olarak farklılık göstermektedir (Kun vd., 2009). Araştırmalar, özellikle kadınların (Aksaray vd., 2006), düşük gelir düzeyine sahip bireylerin (Chen vd., 2014), düşük eğitim seviyesindekilerin (Başoğlu, Salcıoğlu ve Livanou, 2002), sevdiklerini kaybedenlerin (Abolhadi vd., 2022) ve sosyal izolasyon yaşayanların (Ozdemir vd., 2015) TSSB'den daha fazla etkilendiğini ortaya koymaktadır. Önceki araştırmalar, travmatik olayların etkisinin zamanla değişebileceğini ve zamanın bu etkiler üzerinde belirleyici bir rol oynayabileceğini de vurgulamaktadır (Shi vd., 2018). Çin'de 2008 yılında meydana gelen Wenchuan depreminden sonra yayımlanan 62 makalenin sonuçlarını inceleyen bir çalışma, geçen zaman ile travma düzeylerindeki düşüş arasında pozitif bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur (Hong ve Efferth, 2015). Bu nedenle, depremden uzun süre sonra yapılan araştırmaların TSSB'yi doğru bir şekilde ölçmesi zor görünmektedir. Depremden kısa bir süre sonra yapılan sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır (Chen vd., 2014). Önceki araştırmalar TSSB'yi sınırlı sayıda değişken açısından incelemiştir (Abolhadi vd., 2022).

Diğer taraftan, mevcut çalışmaların öncelikle deprem sonrası TSSB'ye odaklanmış olması kapsamlarını sınırlandırmaktadır. Aslında doğal afetler, bireyleri sadece psikolojik olarak etkilememekte, aynı zamanda yaşam tarzında değişikliklere, ekonomik yoksullaşmaya (Huang, Wong ve Tan, 2015) ve diğer çeşitli dönüşümlere (Mavrouli vd., 2023) yol açmaktadır. Bu nedenle bireyler, travma sonrası olaylardan kaynaklanan stresle başa çıkmak için çeşitli stratejiler kullanmaktadır (Baral ve K.C., 2019; Oflaz, Hatipoğlu ve Aydın, 2019). Buna rağmen, depremle ilgili stresle başa çıkmak için kullandıkları stratejiler ve bu stratejileri etkileyen faktörler hakkında çok az şey bilinmektedir. Depremler üzerine yapılan araştırmalar sınırlı olmakla birlikte, deprem sonrasında hayatta kalanlar arasında çeşitli başa çıkma stratejileri rapor edilmiştir. Haiti depreminden sonra yapılan bir çalışmada, olumlu dini başa çıkma stratejileri ile TSSB arasında pozitif bir korelasyon tespit edilmiştir (Mesidor ve Sly, 2019). Deprem sonrası yapılan diğer çalışmalar kaçınma, sosyal destek arama (Qin vd., 2016) ve sorun çözme stratejilerinin (Wang ve Gan, 2011) kullanıldığını göstermiştir. Raccanello ve diğerleri (2020) tarafından yapılan bir çalışmada, sosyal destek arama ve sosyal izolasyon gibi başa çıkma yöntemlerinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla bireyler deprem sonrasında stres ile çeşitli baş etme stratejileri kullanabilmektedir. Mevcut araştırma, 6 Şubat 2023 depremlerini deneyimleyen bireylerde TSSB düzeyleri ve deprem stresleriyle başa çıkma stratejilerini demografik faktörler ile deprem sonrası tutum ve görüşler açısından incelemektedir.

2. Materyal ve Metot

2.1. Araştırma Tasarımı Ve Örneklem

Kesitsel tipteki araştırmanın evrenini, Malatya'da depremi yaşayan bireyler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini, depremi deneyimlemiş 705 bireyi kapsamaktadır; bunların 158'i erkek, 547'si kadındır. Araştırmada, deprem sonrasında katılımcılara mekânsal olarak ulaşmanın imkânsızlığı ve katılımcılara erişim

kolaylığının yanı sıra maliyet nedeniyle kolayda örnekleme tekniği kullanılmıştır (Stratton, 2021). Araştırma verileri Google Form anket aracılığıyla çevrimiçi olarak toplanmıştır. Katılımcıların %50,9'u lisans mezunu, %37,4'ü 18-25 yaş aralığında, %53,5'i bekâr, %30,6'sı öğrenci ve %44,5'i orta gelir grubundadır. Araştırma etik ilkelere uygun bir şekilde yürütülmüştür. Araştırmaya sadece depremi Malatya'da yaşayan bireyler dâhil edilmiştir. Başka illerden katıldığı tespit edilen 9 kişi örnekleme dâhil edilmemiştir.

2.2. Veri Toplama Araçları

Araştırma soruları üç bölüme ayrılmıştır. İlk bölümde katılımcıların demografik bilgileri ve depremle ilgili durumları hakkında bilgi toplamak için bir kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Demografik sorular arasında cinsiyet, eğitim düzeyi, yaş, medeni durum ve gelir grubu yer almaktadır. Katılımcıların depremle ilgili durumlarına ilişkin sorular yardım ulaştırma, sivil toplum kuruluşlarında gönüllülük yapma, depremin komplo olduğuna inanma, depremi Allah'ın bir cezası olarak görme, yarının daha iyi olacağına inanma, hayattan memnun olma, depremden dolayı maddi kayıp yaşama ve depremden sonra işini kaybetme durumlarını içermektedir. Ayrıca, katılımcıların deprem sonrasına ilişkin yaşam felsefelerindeki değişiklikler, depremden sonra dini inançlarındaki değişiklikler, depremden sonra kişiliklerindeki değişiklikler, depremden sonra göç etme isteği, deprem nedeniyle yaşanan can kaybı ve depremden sonra evin durumu soruları sorulmuştur.

Çalışmanın ikinci bölümünde, katılımcıların deprem sonrası travma düzeylerini değerlendirmek için Tanhan ve Kayrı (2013) tarafından geliştirilen Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği (DSTDBÖ) kullanılmıştır. Ölçek, "kesinlikle katılmıyorum" ile "kesinlikle katılıyorum" arasında değişen 5'li Likert tipi bir format kullanmaktadır. Ölçekteki puanlar en az 20 ile en fazla 100 arasında değişebilmektedir. Ölçekten alınan yüksek puanlar depremin bireyler üzerindeki etkisinin daha fazla olduğunu göstermektedir. Ölçek toplam beş alt boyuttan oluşmaktadır. Birinci alt boyut Davranış Problemleri, ikinci alt boyut Heyecansal Sınırlılık, üçüncü alt boyut Duyuşsal, dördüncü alt boyut Bilişsel Yapı ve beşinci alt boyut Uyku Problemleridir. Ölçeğin iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı (Cronbach's alpha) her bir alt boyut için hesaplanmıştır: Birinci alt boyut için 0,64; ikinci alt boyut için 0,75; üçüncü alt boyut için 0,61; dördüncü alt boyut için 0,68 ve beşinci alt boyut için 0,70. Ölçeğin tüm maddeleri için genel iç güvenilirlik katsayısı (Cronbach's alpha) 0.87 olarak bulunmuştur. Mevcut araştırma da ölçeğin güvenilirlik katsayısı $\alpha=0,91$ olarak tespit edilmiştir.

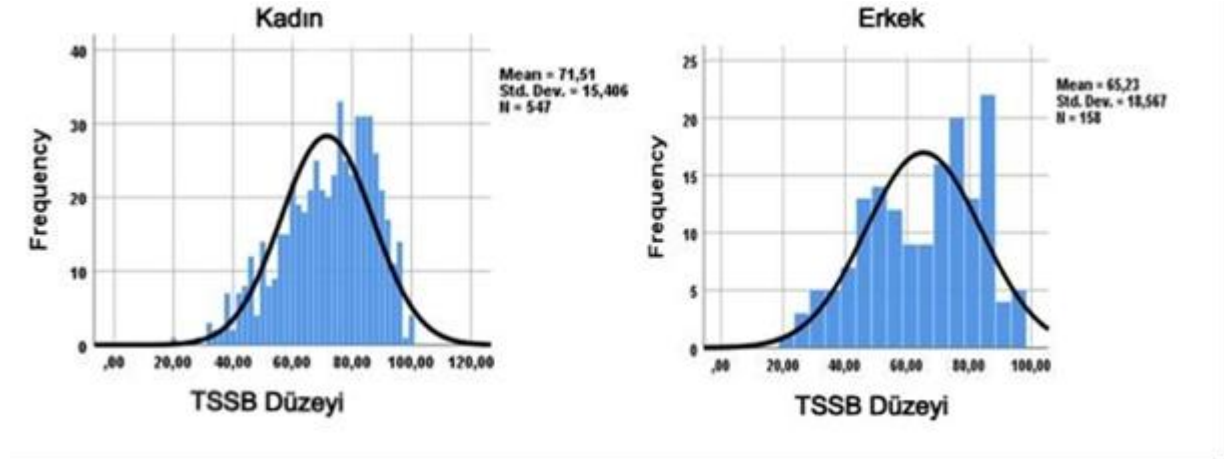
Çalışmanın üçüncü bölümünde, başa çıkma stratejilerini ölçmek amacıyla Yöndem ve Eren (2008) tarafından geliştirilen Deprem Stresi ile Başetme Ölçeği (DSBÖ) kullanılmıştır. Ölçek, "Her zaman (4)" ile "Hiçbir zaman (1)" arasında değişen 4'lü bir derecelendirme ölçeği kullanmaktadır. Ancak Sosyal Destek Arama alt ölçeğinde 4. ("Duygularımı kendime saklamaya çalışırım") ve 12. ("Korkularım ve endişelerim hakkında konuşmamayı tercih ederim") maddeler sosyal destek arama eksikliğine işaret ettiği için ters puanlanmıştır. Her biri 5 maddeden oluşan Dini Başetme ve Sosyal Destek Arama alt ölçekleri 5 ila 20 arasında değişen puanlara sahiptir, 6 maddeden oluşan Olumlu Yeniden Değerlendirme alt ölçeği 6 ila 24 arasında değişen bir puana sahiptir. Her bir boyutta daha yüksek bir puan, söz konusu başa çıkma stratejisini kullanma eğiliminin daha yüksek olduğunu gösterirken, daha düşük bir puan bu stratejiyi kullanma eğiliminin daha az olduğunu göstermektedir. Ölçeğin güvenilirlik katsayıları Dini Başetme için $\alpha=.85$, Olumlu Yeniden Değerlendirme için $\alpha=.69$ ve Sosyal Destek Arama için $\alpha=.74$ olarak bulunmuştur. Bu çalışmada, ölçeğin güvenilirlik katsayıları Dini Başetme için $\alpha=0,82$, Olumlu Yeniden Değerlendirme için $\alpha=0,82$ ve Sosyal Destek Arama için $\alpha=0,78$ olarak bulunmuştur.

2.3. Verilerin Analizi

Araştırma verileri IBM Statistics (SPSS version 26.0, Armonk, NY) paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerin normalliği çarpıklık ve basıklık değerleri (± 2) ile test edildikten sonra (Kim, 2013; Mishra vd., 2019; Tabachnick ve Fidell, 2013) verilerin normal dağılım gösterdiği tespit edilmiştir. Bu nedenle ikili karşılaştırmalar için Bağımsız Örneklem T Testi, ikiden fazla grubun karşılaştırılması için ise Tek Yönlü ANOVA testleri kullanılmıştır. Gruplar arasındaki farklılıkları belirlemek için Tukey post hoc (two-tailed) testi kullanılmıştır. Tanımlayıcı istatistikler frekanslar (f) ve yüzdelere (%) olarak sunulmuştur. İstatistiksel anlamlılık düzeyi $p<0.05$ olarak belirlenmiş ve güven aralıkları (%95 CI) rapor edilmiştir.

3. Bulgular

Depremi deneyimleyen bireylerde TSSB yaygınlık göstermektedir. Bu durum cinsiyet açısından farklılık göstermektedir.

Şekil 1. Cinsiyete Göre TSSB Düzeyi

Şekil 1 incelendiğinde TSSB kadınlarda erkeklere göre daha yaygın olduğu görülmektedir. Deprem sonrası kadın katılımcılar da TSSB ortalama 71,51 iken, erkek katılımcılarda ortalama 65,23'tür. Ayrıca erkek katılımcılar arasında standart sapma yüksek iken (SS=18,567), kadın katılımcılarda (SS=15,406) daha düşüktür.

Tablo 1. Demografik Değişkenler ve Deprem Sonrası Yaşam Değişikliklerinin TSSB Açısından İncelenmesi

Değişkenler	Gruplar	N	Mean (ort)	SS	T test		
					t	df	p
Cinsiyet	Erkek	158	3.26	.92	-3.88	223	.000**
	Kadın	547	3.57	.77			
Depremden sonra yaşam felsefeniz değişti mi?	Hiçbir şey için endişelenmeden günü yaşamayı düşünüyorum.	466	3.47	.82	-1.37	703	.171
	Zor zamanlar için daha fazla birikim yapmayı düşünüyorum.	239	3.56	.80			
Depremden sonra kişiliğinizde ne gibi değişiklikler yaşadınız?	Daha paylaşımcı ve dayanışmacı oldum.	590	3.47	.84	-2.29	189	.023*
	Daha bencil ve duyarsız oldum.	115	3.64	.67			
Depremden sonra Türkiye'den ve yurtdışından yardım aldınız mı?	Evet	412	3.42	.84	-3.28	661	.001*
	Hayır	293	3.62	.76			
Sivil Toplum Kuruluşlarında gönüllü olmak ister misiniz?	Evet	508	3.49	.81	-.759	703	.448
	Hayır	197	3.54	.83			
Deprem büyük güçlerin bir komplosu mu?	Evet	139	3.60	.84	1.541	703	.124
	Hayır	566	3.48	.80			
	Evet	216	3.57	.81	1.484	703	.138

Depremi Allah'ın bir cezası olduğunu düşünüyor musunuz?	Hayır	489	3.47	.81					
Yarının sizin için bugünden daha iyi olacağına inanıyor musunuz?	Evet	331	3.28	.85	-7.04	652	.000**		
	Hayır	374	3.70	.72					
Genel olarak hayatınızdan memnun bir insan mısınız?	Evet	419	3.32	.85	-7.73	685	.000**		
	Hayır	286	3.77	.68					
Depremi yaşadığınız şehirde mi yoksa tamamen başka bir şehirde mi yaşamak istersiniz?	Depremi yaşadığım şehir	426	3.42	.82	-3.31	703	.001*		
	Tamamen başka bir şehre göç etmek istiyorum	279	3.63	.78					
Depremden sonra maddi kayıp yaşadınız mı?	Evet	523	3.58	.78	4.43	294	.000**		
	Hayır	182	3.26	.85					
Deprem nedeniyle işinizi kaybettiniz mi?	Evet	160	3.72	.72	4.17	294	.000**		
	Hayır	545	3.44	.83					

p<0,05*, p<0,01**

Kadın ve erkek katılımcılar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır ($p<.000$). Kadın katılımcıların deprem sonrasında daha yüksek düzeyde TSSB yaşadıkları söylenebilir (ort= 3,57). Deprem sonrasında daha paylaşımcı ve dayanışmacı olan bireyler ile daha bencil ve duyarsız olan bireyler arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($p<.023$). Bencil ve duyarsız olan depremzedelerin TSSB düzeyleri daha yüksektir (ort= 3,64). Depremden sonra Türkiye'den veya yurtdışından herhangi bir yardım almayan depremzedelerin TSSB düzeyleri daha yüksektir ($p<.001$, ort= 3.62). Yarının daha iyi olacağına inanmayan ve genel olarak hayattan memnun olmayan depremzedelerin TSSB düzeyleri daha yüksektir ($p<.000$, ort= 3.70; $p<.000$, ort= 3.77). Ayrıca, deprem sonrasında tamamen başka ile göç etmek isteyenlerin daha yüksek TSSB ortalamasına sahip olduğu görülmektedir ($p<.001$, ort= 3.63). Deprem sırasında ekonomik kayıp yaşayan ve işini kaybeden bireylerin TSSB düzeyleri daha yüksektir ($p<.000$, ort= 3.58; $p<.000$, ort= 3.72). Öte yandan, TSSB düzeyi depremzedelerin yaşam felsefelerinde bir değişiklik olup olmamasına, gönüllü kuruluşlarda çalışmak isteyip istememelerine, depremi bir komplo olarak görüp görmemelerine ya da Allah'ın bir cezası olarak görüp görmemelerine göre farklılaşmamaktadır (Tablo 1).

Tablo 2. Demografik Değişkenlerin TSSB Açısından İncelenmesi

Değişkenler	Gruplar	n	Mean (ort)	SS		Sum of Squares	df	Mean Square	F	p	Post Hoc Test
Eğitim durumu	1. Lise ve altı	156	3.58	.83	GA	6.990	3	2.330	3.517	.015*	2>4
	2. Ön lisans	96	3.67	.77	Gİ	464.368	701	.662			
	3. Lisans	359	3.46	.81	T	471.358	704				
	4. Yüksek lisans/doktora	94	3.33	.82							
Yaş	1. 18-25	264	3.58	.78	GA	10.073	3	3.358	5.102	.002*	4<1,2,3
	2. 26-33	186	3.52	.76	Gİ	461.285	701	.658			
	3. 34-40	120	3.55	.84	T	471.358	704				
	4. 41+	135	3.26	.89							

	1. Bekâr	377	3.48	.81	GA	.628	2	.314	.468	.626	
Medeni durum	2. Evli	297	3.52	.82	Gİ	470.730	702	.671			
	3. Boşanmış veya ayrılmış	31	3.59	.80	T	471.358	704				
	1. En düşük	126	3.72	.78	GA	10.279	3	3.426	5.209	.001*	1>3
Gelir grubu	2. Alt orta	195	3.54	.78	Gİ	461.078	701	.658			
	3. Orta	314	3.39	.83	T	471.358	704				
	4. Üst orta	70	3.47	.82							
	1. Değişiklik yok	310	3.36	.86	GA	12.452	2	6.226	9.524	.000**	1<2,3
Depremden sonra dini inançlarınız nasıl değişti?	2. Daha fazla dini pratiklere katılmaya başladım.	340	3.59	.76	Gİ	458.906	702	.654			
	3. Dini inançlarımda bir azalma yaşadım.	55	3.74	.72	T	471.358	704				
	1. Yakınlarımdan kaybım oldu.	194	3.71	.78	GA	16.773	2	8.386	12.951	.000**	1>3
Depremde hiç can kaybınız oldu mu?	2. Arkadaşlarımı kaybettim.	184	3.56	.74	Gİ	454.585	702	.648			2>3
	3. Kayıp yok	327	3.34	.84	T	471.358	704				
	1. Ağır hasarlı	210	3.58	.81	GA	7.619	3	2.540	3.839	.010	1>4
	2. Orta derecede hasarlı	88	3.66	.70	Gİ	463.739	701	.662			2>4
Depremden sonra evinizin durumu ne oldu?	3. Hafif hasarlı	307	3.46	.80	T	471.358	704				
	4. Hasarsız	100	3.31	.92							

P<0,05* p<0,01**; GA= Gruplar Arası; Gİ= Gruplar İçi; T= Toplam

Deprem sonrasında katılımcıların eğitim düzeyi ($F=3.517$, $df=3$, 701, $p<.015$), yaşı ($F=5.102$, $df=3$, 701, $p<.002$), gelir grubu ($F=5.209$, $df=2$, 702, $p<.001$), dini pratiklerdeki değişim ($F=9.524$, $df=2$, 702, $p<.000$), bir yakının kaybı ($F=12.951$, $df=2$, 702, $p<.000$) ve evin hasar görmesi ($F=3.839$, $df=3$, 701, $p<.010$) travma düzeyini etkilemektedir. İstatistiksel olarak medeni duruma göre anlamlı bir fark bulunmamasına rağmen, ortalama bağlamında medeni duruma göre boşanmış veya ayrılmış, yani parçalanmış ailelerde TSSB oranlarının yüksek olduğu görülmektedir. Tukey post hoc (two-tailed) testi sonuçları, ön lisans mezunlarının, 18-25 yaş grubundakilerin, en düşük gelir grubundakilerin, depremde yakınlarını kaybedenlerin ve evi ağır hasar gören depremzedelerin travma sonrası stres düzeylerinin diğer gruplardan daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca, deprem sonrasında dini inançlarında azalma olan depremzedelerin travma sonrası stres düzeyleri diğer gruplara göre daha yüksektir (Tablo 2).

Tablo 3. Katılımcıların Cinsiyetleri ile Depremi Allah'ın Bir Cezası Olarak Görüp Görmedikleri Görüşünün Deprem Stresi ile Başetme Stratejilerine göre İncelenmesi

Değişkenler	Gruplar	N	Mean (ort)	SS	T test		
					t	df	p
Dini başetme	Erkek	158	2.93	.77	-4.668	224	.000**
	Kadın	547	3.25	.65			
Olumlu yeniden değerlendirme	Erkek	158	2.96	.63	.162	703	.871
	Kadın	547	2.95	.65			
Sosyal destek arama	Erkek	158	2.35	.66	-1.462	703	.144
	Kadın	547	2.45	.71			
Dini başetme	Evet	216	3.47	.48	9.012	600	.000**
	Hayır	489	3.05	.73			
Olumlu yeniden değerlendirme	Evet	216	3.00	.68	1.308	703	.191
	Hayır	489	2.93	.63			
Sosyal destek arama	Evet	216	2.29	.68	-3.418	703	.001*
	Hayır	489	2.49	.70			

P<0,05* p<0,001**

Erkek katılımcılarla (ort=2,93) karşılaştırıldığında, kadın katılımcılar (ort=3,25) deprem stresiyle başa çıkma stratejisi olarak dini başa çıkma stratejilerini daha sık kullanmışlardır (p<0,000). Depremi Allah'ın bir cezası olarak gören katılımcılar (ort=3,47) deprem stresiyle başa çıkarken dini başetme stratejisini daha fazla kullanmışlardır (p<0,000). Depremi Allah'ın bir cezası olarak görmeyen katılımcılar ise deprem stresiyle başa çıkmak için sosyal destek arama stratejisini kullanmışlardır (ort=2,49, p<0,001) (Tablo 3).

Tablo 4. Katılımcıların Demografik Özellikleri ve Deprem Stresi ile Başetme Stratejileri

Değişkenler	Gruplar	N	Mean (ort)	SS		Sum of Squares	df	Mean Square	F	p	Post Hoc Test
Dini başetme	1. 18-25	264	3.12	.68	GA	2.536	3	.845	1.759	.154	
	2. 26-33	186	3.25	.66	Gİ	336.978	701	.481			
	3. 34-40	120	3.14	.70	T	339.515	704				
	4. 41+	135	3.24	.73							
Olumlu yeniden değerlendirme	1. 18-25	264	2.84	.68	GA	9.411	3	3.137	7.664	.000**	1<4
	2. 26-33	186	2.98	.64	Gİ	286.951	701	.409			3<4
	3. 34-40	120	2.94	.58	T	296.363	704				
	4. 41+	135	3.16	.58							
Sosyal destek arama	1. 18-25	264	2.22	.70	GA	18.285	3	6.095	12.950	.000**	1<2,3,4
	2. 26-33	186	2.52	.68	Gİ	329.936	701	.471			

	3. 34-40	120	2.51	.63	T	348.221	704				
	4. 41+	135	2.62	.70							
Dini bağış	1. En düşük	126	3.18	.74	GA	.349	3	.116	.241	.868	
	2. Alt orta	195	3.21	.65	Gİ	339.165	701	.484			
	3. Orta	314	3.16	.70	T	339.515	704				
	4. Üst orta	70	3.16	.67							
Olumlu yeniden değerlendirme	1. En düşük	126	2.94	.67	GA	.316	3	.105	.249	.862	
	2. Alt orta	195	2.93	.64	Gİ	296.047	701	.422			
	3. Orta	314	2.97	.66	T	296.363	704				
	4. Üst orta	70	2.99	.53							
Sosyal destek arama	1. En düşük	126	2.31	.70	GA	8.083	3	2.694	5.553	.001*	4>1,2,3
	2. Alt orta	195	2.37	.70	Gİ	340.138	701	.485			
	3. Orta	314	2.44	.71	T	348.221	704				
	4. Üst orta	70	2.71	.56							
Dini bağış	1. Bekar	377	3.12	.68	GA	3.292	2	1.646	3.437	.033*	1<2
	2. Evli	297	3.25	.70	Gİ	336.222	702	.479			
	3. Boşanmış veya ayrılmış	31	3.26	.65	T	339.515	704				
	1. Bekar	377	2.87	.67	GA	6.346	2	3.173	7.681	.001*	1<2
	2. Evli	297	3.05	.60	Gİ	290.017	702	.413			
Olumlu yeniden değerlendirme	3. Boşanmış veya ayrılmış	31	3.10	.60	T	296.363	704				
	1. Bekar	377	2.31	.71	GA	11.713	2	5.856	12.217	.000**	1<2
	2. Evli	297	2.58	.67	Gİ	336.508	702	.479			
Sosyal destek arama	3. Boşanmış veya ayrılmış	31	2.38	.58	T	348.221	704				
Dini bağış	1. Lise ve altı	156	3.29	.67	GA	5.354	3	1.785	3.744	.011*	1>4
	2. Ön lisans	96	3.30	.64	Gİ	334.160	701	.477			
	3. Lisans	359	3.14	.71	T	339.515	704				
	4. Yüksek lisans/doktora	94	3.05	.65							
Olumlu yeniden değerlendirme	1. Lise ve altı	156	2.96	.67	GA	.818	3	.273	.646	.585	
	2. Ön lisans	96	3.03	.69	Gİ	295.545	701	.422			
	3. Lisans	359	2.93	.63	T	296.363	704				
	4. Yüksek lisans/doktora	94	2.96	.59							

Sosyal destek arama	1. Lise ve altı	156	2.28	.68	GA	5.239	3	1.746	3.569	.014*	1<3,4
	2. Ön lisans	96	2.42	.73	Gİ	342.982	701	.489			
	3. Lisans	359	2.46	.70	T	348.221	704				
	4. Yüksek lisans/doktora	94	2.55	.66							

P<0,05* p<0,001**; GA= Gruplar Arası; Gİ= Gruplar İçi; T= Toplam

Olumlu yeniden değerlendirme ve sosyal destek arama stratejileri açısından yaş grupları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Depremden sonra 41 yaşından büyük olan bireyler deprem stresiyle başa çıkmada olumlu yeniden değerlendirme stratejisini daha sık kullanmışlardır ($F=7.664$, $df=3$, 701, $p<.000$). Örneklemdeki en yüksek gelir grubundaki bireyler deprem stresiyle başa çıkmada sosyal destek arama stratejisini daha fazla kullanmışlardır ($F=5.553$, $df=3$, 701, $p<.001$). Depremzedelerin medeni durumları başa çıkma stratejilerini etkilemektedir. Tukey post hoc (two-tailed) test sonuçları incelendiğinde, evli katılımcılar ile bekar katılımcılar arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Buna göre, evli katılımcılar dini başetme stratejisini ($F=3.437$, $df=2$, 702, $p<.033$), olumlu yeniden değerlendirme stratejisini ($F=7.681$, $df=2$, 702, $p<.001$) ve sosyal destek arama stratejisini ($F=12.217$, $df=2$, 702, $p<.000$) bekar katılımcılara göre daha fazla kullanmaktadır. Lise ve altı eğitime sahip katılımcılar, yüksek lisans ve doktora derecesine sahip katılımcılara kıyasla dini başa çıkma stratejilerini daha fazla kullanmaktadır ($F=3.744$, $df=3$, 701, $p<.011$). Ayrıca, lisans ve lisansüstü eğitim düzeyine sahip katılımcılar sosyal destek arama stratejisini lise ve daha düşük eğitim düzeyine sahip katılımcılara göre daha fazla kullanmaktadır ($F=3.569$, $df=3$, 701, $p<.014$) (Tablo 4).

4. Tartışma

Bu çalışmada, 6 Şubat 2023 tarihinde Türkiye'de meydana gelen depremlerin ardından hayatta kalan bireylerin TSSB ve baş etme stratejileri incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre TSSB kadınlarda daha yaygındır. Diğer çalışmalarda da benzer sonuçlar elde edilmiştir. Erkekler travmatik olayları kadınlardan daha sık deneyimlese de, çalışmalar kadınların travmatik bir olay yaşadktan sonra TSSB geliştirme olasılığının erkeklerden 2 ila 3 kat daha fazla olduğunu göstermiştir (Olff ve Langeland, 2022). Yapılan çalışmalarda, deprem ve afetlerde kadın ve kız çocuklarının daha fazla etkilendiği, aile ve ev düzenini korumak açısından daha fazla sorumluluk yüklendiği bulgulanmıştır (Alkın, 2020). Kadınların depremlerden sonra TSSB'ye karşı daha savunmasız oldukları söylenebilir. Ön lisans mezunu olan, 18-25 yaş aralığında bulunan, düşük gelir grubunda yer alan, yakın akraba ya da arkadaşını kaybetmiş olan ya da deprem sırasında evi ağır hasar gören bireylerin TSSB'ye daha yatkın olduğu görülmüştür. Önceki araştırmalar da TSSB'nin demografik özelliklere göre değişebileceğine işaret etmektedir (Wu, Xu ve He, 2014). Düşük gelirli, sevdiklerini kaybetmiş ve evleri hasar görmüş depremzedeler kırılgan grupları oluşturmaktadır (Kun vd., 2009; Valladares-Garrido vd., 2022). Bu bağlamda, mevcut araştırma bulguları önceki çalışmaların bulgularını desteklemektedir. Ayrıca, yaş (Wu, Xu ve Sui, 2016) ve eğitim düzeyi (Nobakht, Ojagh ve Dale, 2018) ile travma sonrası stres düzeyleri arasındaki ilişkileri inceleyen araştırmaların sonuçları da mevcut bulgularla benzerlik göstermektedir. Aynı zamanda, aile desteğinin travma sonrasında önemli olduğu ifade edilmektedir (Bayhan ve Yasuntimur, 2024).

Deprem sonrası süreç, birçok bireyin yaşam koşullarında köklü değişimlere yol açmış, işyerlerinin kapanması ve işsizliğin artışı gibi faktörler özellikle güvencesiz koşullarda yaşayan bireyler üzerinde derin etkiler yaratmıştır. Prekarya olarak adlandırabileceğimiz, çoğunlukla ön lisans ve üniversite öğrencilerinden oluşan bu grup, ekonomik ve sosyal güvenceden yoksun olmaları nedeniyle daha kırılgan bir pozisyonda yer almaktadır. Güvencesizlik koşullarının bu grup üzerindeki baskısı, toplumsal travmanın etkilerinin daha yoğun şekilde hissedilmesine ve psikososyal sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Deprem sonrası süreçte, birçok bireyin yaşam koşulları ciddi şekilde değişmiş, işyerlerinin kapanması ve işsizlik oranlarındaki artış, özellikle prekarya (güvencesiz ön lisans ve üniversite öğrencileri) sınıfını daha da kırılgan bir duruma getirmiştir. Bu bağlamda, ekonomik ve sosyal güvencesizliklerin prekarya üzerinde yarattığı baskılar, bu grupta travma belirtilerinin daha yoğun şekilde gözlemlenmesine neden olmuştur.

Depremlerden sonra daha bencil ve duyarsız hale geldiğini belirten bireylerde ise TSSB düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Travma sonrasında bireylerin kişiliklerinde değişimler meydana geldiği

bilinmektedir (Polat vd., 2023). Travma sonrası büyüme olarak tanımlanan bu durum, travmatik olay sonucunda bireylerin kişiliklerinde meydana gelen olumlu değişimleri içermektedir (Chen vd., 2015). Travma sonrasında bireylerin olgunlaşabileceği düşüncesine karşın, mevcut araştırma bulguları bunun tam tersi sonuçların da ortaya çıkabileceğini düşündürmektedir.

Türkiye'den ya da yurtdışından yardım alamadığını düşünen depremzedelerin TSSB düzeyleri daha yüksektir. Depremlerden sonra yardıma erişemeyenlerin travma düzeyleri daha yüksektir (Xu ve Wang, 2012). Diğer çalışmalar da travma sonrasında sosyal desteğin önemini vurgulamaktadır (Bayhan ve Yasuntimur, 2024). Deprem sonrası yapılan yardımların, TSSB'yi olumlu yönde etkileyebileceği ve azaltabileceği söylenebilir. TSSB'nin, genellikle hayatlarından memnun olmayan, geleceğe yönelik olumsuz beklentileri olan, maddi kayıplar yaşayan ve işlerini kaybeden depremzedeler arasında yaygın olduğu görülmektedir. Serrano ve diğerleri (2021) tarafından elde edilen araştırma sonuçları da deprem sonrasında meydana gelen ekonomik kayıpların TSSB ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Güncel çalışmalar da TSSB'nin yaşam memnuniyetini (Di Bucci vd., 2023) ve gelecek beklentilerini (Ratcliffe, Ruddell ve Smith, 2014) etkileyebileceğini göstermektedir. TSSB depremzedeler arasında göç etme eğilimini etkileyebilmektedir. TSSB, depremden sonra tamamen göç etme isteğini ifade eden depremzedeler arasında yaygındır. Ayrıca, depremlerden sonra yer değiştiren bireylerin yaygın olarak travma sonrası stres yaşadıkları bildirilmektedir (Wen vd., 2012).

Aynı zamanda, TSSB düzeyinin dini pratiklerde de değişikliklere yol açtığı belirlenmiştir. Depremlerden sonra dini pratiklerinde azalma yaşayan bireylerin TSSB düzeyleri daha yüksek olma eğilimindedir. Ancak bu bulgular mevcut araştırma sonuçlarını desteklememektedir. Mevcut çalışmalara göre, bireyler travma sonrasında daha fazla dini pratikte bulunma eğilimindedir (Pratt, Fitzsimmons ve Christian, 2019). Bu farklılığın kaynağı deprem sonrası yaşanan travmaya bağlanabilir. Bazı bireyler depremden sağ kurtulmayı Allah'ın bir ödülü olarak görürken, diğerleri bunu bir ceza olarak algılayabilmekte (Bayhan ve Yasuntimur, 2024) ve dini inançlardan uzaklaşabilmektedir. Bu bağlamda, İslam inancındaki “imtihan” düşüncesi, afetlerde “başa çıkma stratejisi” olarak işlev görmektedir (Can, 2020). Ancak, bireylerin deprem karşısında yapacakları bir şeyleri olmadığı hissine kapılarak, her şeyi başkalarından beklemeleri ya da ilahi takdir anlayışı ile mücadeleden vazgeçmeleri, güçsüzlük, anlamsızlık ve normsuzluk açısından yabancılaşmaya yol açma riski barındırmaktadır (Kasapoğlu ve Ecevit, 2001). Seo ve Lee (2020) tarafından yapılan bir çalışmada, herhangi bir dine bağlı olmayan depremzedelerin travma sonrası stres düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla dinin depremi anlamlandırmada bir araç olduğu söylenebilir (Bayhan, 2012).

Araştırma bulgularına göre, kadın katılımcılar dini başa çıkma stratejilerini daha sık kullanmaktadır. Diğer araştırma sonuçları da bu sonucu desteklemektedir (Cofini vd., 2015). Depremi Allah'ın bir cezası olarak algılayan katılımcılar dini başa çıkma stratejilerini daha fazla kullanma eğilimindeyken, bu şekilde algılamayanlar sosyal destek arama stratejilerini kullanma eğilimindedir. Diğer çalışmaların sonuçları da depremi bir ceza olarak gören depremzedelerin dini başa çıkma stratejilerini kullanma olasılıklarının daha yüksek olduğu fikrini desteklemektedir. Kırk bir yaş ve üzeri katılımcılar olumlu yeniden değerlendirme ve sosyal destek arama stratejilerini daha sık kullanma eğilimindedir. Bu sonuçlar literatürden farklılık göstermektedir (Baral ve K.C., 2019). Bireylerin deprem stresiyle başa çıkma stratejilerinin sosyal sermayelerine veya koşullarına bağlı olarak değişebileceği öne sürülebilir. Deprem sonrası ortaya çıkan dayanışma, depremzedelerin psikolojik sorunları en az hasarla atlatmalarında etkili olmaktadır (Fırat, 2020). Son olarak, yüksek gelir grubunda yer alan ve yüksek eğitim seviyesine sahip kişiler deprem stresiyle sosyal destek arayarak başa çıkmaktadır. Daha düşük eğitim seviyesine sahip bireyler dini başa çıkma stratejilerine daha fazla güvenme eğilimindeyken, evli olmayan bireyler hem dini hem de olumlu yeniden değerlendirmenin yanı sıra sosyal destek stratejilerini de kullanmaktadır. Önceki araştırmalar, deprem sonrasında sosyal destek sağlamanın travma düzeyini azalttığını tespit etmiştir (Mesidor ve Sly, 2019; Qin vd., 2016). Maneviyat da travma sonrası iyileşmede önemli bir rol oynayabilir. Doğal afet mağdurlarıyla yapılan araştırmalar da dini başa çıkmanın etkili bir başa çıkma stratejisi olduğunu göstermektedir (Mesidor ve Sly, 2019; Shaw, Joseph ve Linley, 2005). Bu durum, depremzedelerin demografik özelliklerine bağlı olarak farklı başa çıkma stratejileri kullanabileceklerine işaret etmektedir.

5. Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma, 6 Şubat 2023 depremlerinin ardından hayatta kalan bireylerin travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) riskinin, demografik ve sosyoekonomik özelliklere bağlı olarak farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur. Bulgular, özellikle kadınlar, düşük gelir grubundakiler, ön lisans mezunları, 18-25 yaş grubundakiler, yakınlarını kaybedenler, evi ağır hasar görenler ve yardım alamayan bireylerin yüksek risk gruplarında yer aldığını göstermektedir. Bu durum, afetlerin yalnızca fiziksel yıkımlarla sınırlı kalmadığını, aynı zamanda var olan toplumsal eşitsizlikleri daha da derinleştirdiğini ortaya koymaktadır.

TSSB'nin bireylerin göç eğilimleri, kişilik özellikleri ve dini pratikler üzerindeki etkisi, travmanın yalnızca bireysel bir mesele olmadığını, aynı zamanda kolektif kimlikler ve toplumsal bağlar üzerinde de önemli sonuçlar doğurduğunu göstermektedir. Yüksek travma seviyelerinin kitlesel göçlere yol açma potansiyeli, afet sonrası bireylerin sadece mekânsal değil, sosyal bağlamda da yeniden yerleşim süreçleriyle yüzleşmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, sosyal, psikolojik ve ekonomik ihtiyaçların bütüncül bir yaklaşımla ele alınması gerekmektedir.

Araştırma, travma ile başa çıkma stratejilerinin demografik gruplar arasında farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur. Kadınların dini başa çıkma stratejilerini daha sık kullanmaları, toplumsal cinsiyet rollerinin bireylerin travmayı anlamlandırma ve yönetme biçimlerini nasıl şekillendirdiğini göstermektedir. Yüksek gelir grubundaki bireylerin sosyal destek arama stratejilerini daha fazla tercih etmeleri ise sosyal sermaye ve kaynakların başa çıkma yöntemlerindeki belirleyici rolünü ortaya koymaktadır. Bu farklılıklar, destek mekanizmalarının bireylerin demografik ve sosyoekonomik özelliklerine göre özelleştirilmesi gerektiğine işaret etmektedir.

Afet sonrası uzun vadeli psikososyal destek programlarının oluşturulması, hem bireylerin topluma uyum sağlaması hem de toplumsal dayanıklılığın güçlendirilmesi açısından hayati bir öneme sahiptir. Bu programlar, travmanın etkilerini azaltmak için bireylerin dini ve manevi başa çıkma stratejilerini destekleyici unsurlar içermelidir. Sosyal destek ağlarının güçlendirilmesi, bireylerin yalnızlık ve güvencesizlik hislerini azaltırken toplumsal dayanışmayı artıracaktır.

Sonuç olarak, bu çalışma, afet sonrası süreçlerin toplumsal yapı ve ilişkiler üzerindeki etkisini anlamada önemli bir katkı sunmaktadır. Afetlerin sadece bireysel değil, toplumsal düzeyde de etkileri olduğu gerçeğinden hareketle, destek mekanizmalarının kolektif dayanıklılığı artıracak şekilde yeniden yapılandırılması gerekmektedir. Bu tür müdahaleler, bireylerin ve toplulukların travma sonrası yeniden inşa süreçlerinde daha uyumlu ve dayanıklı bir yapıya kavuşmalarını sağlayacaktır.

Kaynaklar

- Abolhadi, E. Divsalar, P. Mosleh-Shirazi, M.A. & Dehesh, T. (2022). Latent classes of posttraumatic stress disorder among survivors of the Bam Earthquake after 17 years. *BMC Psychiatry*, 22, 603. <https://doi.org/10.1186/s12888-022-04216-3>
- Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (2023). 06 Şubat 2023 Pazarcık-Elbistan Kahramanmaraş (mw: 7.7 – mw: 7.6) depremleri raporu. Erişim adresi: https://deprem.afad.gov.tr/assets/pdf/Kahramanmara%C5%9F%20Depremi%20%20Raporu_02.06.2023.pdf
- Aksaray, G. Kortan, G. Erkaya, H. Yenilmez, Ç. & Kaptanoğlu C. (2006). Gender differences in psychological effect of the August 1999 earthquake in Turkey. *Nordic Journal of Psychiatry*, 60(5), 387-391. doi:10.1080/08039480600937553
- Alkın, R. C. (2020). Afetlerin sosyolojideki yerine ilişkin bir literatür taraması, *Afet Sosyolojisi*, (Ed. İ. Can), Konya: Çizgi Kitapevi.
- Baral, I.A. & K.C. B. (2019). Posttraumatic stress disorder and coping strategies among adult survivors of earthquake, Nepal. *BMC Psychiatry*, 19(1), 118. <https://doi.org/10.1186/s12888-019-2090-y>
- Başoğlu, M. Salcıoğlu, E. & Livanou M. (2002). Traumatic stress responses in earthquake survivors in Turkey. *Journal of Traumatic Stress*, 15(4), 269-276.
- Bayhan, V. & Yasuntimur A. (2024). "Deprem, kıyameti yaşamak gibidir": 6 Şubat 2023 deprem mağdurlarının deneyimleri üzerine bir çalışma (Malatya örneği). *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 14(3), 1416-1437. <https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.1507536>
- Bayhan, V. (2012). Travmatik kaos ortamında depremi anlamlandırmanın sosyolojik bağlamı, *Sosyologca*, 2(3), 341-354.
- Bayhan, V. (2020). Afetlerin psiko-sosyal etkileri ve psiko-sosyal destek uygulamaları, *Afet Sosyolojisi*, (Ed.

- İ. Can), Konya: Çizgi Kitabevi.
- Can, İ. (2020). Giriş niyetine: Afet sosyolojisine alan açma çalışması, Afet Sosyolojisi, (Ed. İ. Can), Konya: Çizgi Kitabevi.
- Chen, C. H. Tan H. K.L. Liao L. R. Chen H. H. Chan C. C. Cheng J. J. S. Chen C.Y. Wang T. N. & Lu M. L. (2007). Long-term psychological outcome of 1999 Taiwan earthquake survivors: a survey of a high-risk sample with property damage. *Comprehensive Psychiatry*, 48(3), 269-275. DOI: 10.1016/j.comppsy.2006.12.003
- Chen, H. Chen, Y. Au, M. Feng, L. Chen Q. Guo H. & Yang, X. (2014). The presence of post-traumatic stress disorder symptoms in earthquake survivors one month after a mudslide in southwest China. *Nursing & Health Sciences*, 16, 39-45.
- Chen, J. Zhou X. Zeng M. & Wu, X. (2015). Post-traumatic stress symptoms and post-traumatic growth: Evidence from a longitudinal study following an earthquake disaster. *PLoS ONE* 10(6), e0127241. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0127241>
- Cofini, V. Carbonelli A. Cecilia M. R. Binkin N. & di Orio F. (2015). Post traumatic stress disorder and coping in a sample of adult survivors of the Italian earthquake. *Psychiatry Research*, 229(1-2), 353-358. doi:10.1016/j.psychres.2015.06.0
- Di Bucci, D. Del Missier, F. Dolce M. Galvagni, A. Giordano, F. Patacca, A. Pezzi, E. Scurci, G. & Savadori, L. (2023). Life satisfaction during temporary housing after an earthquake: Comparing three cases in Italy. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 91, 103697. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2023.103697>
- Dyvik, E. H. (2023). Number of earthquakes worldwide 2000-2021. Erişim adresi: <https://www.statista.com/statistics/263105/development-of-the-number-of-earthquakes-worldwide-since-2000/>
- Fırat, M. (2020). Doğal ve toplumsal bir afet olarak deprem, Afet Sosyolojisi, (Ed. İ. Can), Konya: Çizgi Kitabevi.
- Hong, C. & Efferth T.(2015). Systematic review on post-traumatic stress disorder among survivors of the Wenchuan Earthquake. *Trauma, Violence & Abuse*, 17(5), 542-561. doi:10.1177/1524838015585313
- Istanbul Teknik Üniversitesi (2023). '6 Şubat 2023 04.17 Mw 7,8 Kahramanmaraş (Pazarcık, Türkoğlu), Hatay (Kırıkhan) ve 13.24 Mw 7,7 Kahramanmaraş (Elbistan/Nurhak-Çardak) depremleri nihai rapor'. Erişim adresi: https://haberler.itu.edu.tr/docs/default-source/default-document-library/2023_itu_deprem_on_raporu.pdf
- Kasapoğlu, A. & Ecevit M. (2001). Depremin Sosyolojik Araştırması, Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları.
- Kılıç C., Ulusoy M. (2003). Psychological effects of the November 1999 earthquake in Turkey: An epidemiological study. *Acta Psychiatr Scand*, 108, 232-238.
- Kılıç, C.Aydın, İ. Taşkıntuna, N. Ozcurumez, G. Kurt, G. Eren, E. Lale, T. Ozel, S. & Zileli, L. (2006). Predictors of psychological distress in survivors of the 1999 earthquakes in Turkey: effects of relocation after the disaster. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 114(3), 194-202. doi:10.1111/j.1600-0447.2006.00786.x
- Kim, H. Y. (2013). Statistical notes for clinical researchers: Assessing normal distribution (2) using skewness and kurtosis. *Restor Dent Endod*, 38(1), 52-54. <https://doi.org/10.5395/rde.2013.38.1.52>
- Kun, P. Han, S. Chen, X. & Yao, L. (2009). Prevalence and risk factors for posttraumatic stress disorder: A cross-sectional study among survivors of the Wenchuan 2008 earthquake in China. *Depression and Anxiety*, 26(12), 1134-1140. doi: 1134-1140. doi:10.1002/da.20612
- Mavrouli, M. Mavroulis, S. Lekkas, E. & Tsakris, A. (2023). The impact of earthquakes on public health: A narrative review of infectious diseases in the post-disaster period aiming to disaster risk reduction. *Microorganisms*, 11(2), 419. <https://doi.org/10.3390/microorganisms11020419>
- Mesidor, J. K. & Sly, K. F. (2019). Religious coping, general coping strategies, perceived social support, PTSD symptoms, resilience, and posttraumatic growth among survivors of the 2010 earthquake in Haiti. *Mental Health, Religion & Culture*, 22(2), 130-143, DOI: 10.1080/13674676.2019.1580254
- Mishra, P. Pandey, C. M. Singh U. Gupta, A., Sahu, C. & Keshri, A. (2019). Descriptive statistics and normality tests for statistical data. *Annals of Cardiac Anaesthesia*, 22(1), 67-72. doi: 10.4103/aca.ACA_157_18
- Nobakht, H. N. Ojagh, F. S. & Dale, K. Y. (2018). Risk factors of post-traumatic stress among survivors of the 2017 Iran earthquake: The importance of peritraumatic dissociation. *Psychiatry Research*, 271, 702-707. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2018.12.057>
- Oflaz, F. Hatipoğlu, S. & Aydın, H. (2008). Effectiveness of psychoeducation intervention on post-traumatic stress disorder and coping styles of earthquake survivors. *Journal of Clinical Nursing*, 17(5), 677-687. doi:10.1111/j.1365-2702.2007.02047.x
- Oloff, M. & Langeland, W. (2022). Why Men and Women May Respond Differently to Psychological Trauma,

- Psychiatric Times, April 2022, Erişim adresi: <https://www.psychiatrictimes.com/view/why-men-and-women-may-respond-differently-to-psychological-trauma>
- Ozer, E. J. Best, S. R. Lipsey, T. L. & Weiss, D. S. (2003). Predictors of posttraumatic stress disorder and symptoms in adults: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 129(1), 52-73. doi:10.1037/0033-2909.129.1.52
- Ozdemir, O. Boysan, M. Guzel Ozdemir, P. & Yilmaz, E. (2015). Relationships between posttraumatic stress disorder (PTSD), dissociation, quality of life, hopelessness, and suicidal ideation among earthquake survivors. *Psychiatry Research*, 228(3), 598-605. DOI: 10.1016/j.psychres.2015.05.045
- Polat, I. Anuk, D. Ozkan, M. & Bahadir, G. (2023). Mental health in the aftermath of disasters; psychological effects, treatment approaches and coping. *J Ist Faculty Med*, 86(4), 393-401. doi: 10.26650/IUITFD.1322896
- Qin, Y. Zhou, Y. Fan, F. Chen, S. Huang, R. Cai, R. & Peng, T. (2016). Developmental trajectories and predictors of prosocial behavior among adolescents exposed to the 2008 Wenchuan earthquake. *Journal of Traumatic Stress*, 29(1), 80-87. <https://doi.org/10.1002/jts.22064>
- Pratt, M.M. Fitzsimmons, P. & Christian B. (2019). After the earthquake: adult reflections on adolescent experiences of a natural disaster. *Teach J Christian Edu*, 13, 22-31. doi: 10.55254/1835-1492.1426
- Raccanello, D. Barnaba, V. Rocca, E. Vicentini, G. Hall, R. & Burro, R. (2020). Adults' expectations on children's earthquake-related emotions and coping strategies. *Psychology, Health & Medicine*, 26(5), 571-583. <https://doi.org/10.1080/13548506>
- Ratcliffe, M. Ruddell, M. Smith, B. (2014). What is a "sense of foreshortened future?" A phenomenological study of trauma, trust, and time. *Frontiers in Psychology*, 5(1026), doi:10.3389/fpsyg.2014.01026
- Seo, H. & Lee, O. (2020). Mediating role of post-traumatic stress disorder in post-traumatic growth in adults who experienced the 2017 Pohang earthquake. *Journal of Affective Disorders*, 263, 246-251. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2019.11.162>
- Serrano, C., Leiva-Bianchi, M. Ahumada, F. Araque-Pinilla F. (2021). What is the association between post-traumatic stress disorder and unemployment after a disaster? *International Journal of Occupational Medicine And Environmental Health*, 34(6), 755-766. DOI10.13075/ijomeh.1896.01 557
- Shaw, A. Joseph, S. & Linley P. (2005). Religion, spirituality, and posttraumatic growth: A systematic review. *Mental Health, Religion & Culture*, 8(1), 1-11. doi:10.1080/1367467032000157981
- Shi, X. Zhou, Y. Geng, F. Li, Y. Zhou, J. Lei B. Chen, S. Chen, X. & Fan, F. (2018). Posttraumatic stress disorder symptoms in parents and adolescents after the Wenchuan earthquake: A longitudinal actor-partner interdependence model. *Journal of Affective Disorders*, 226, 301-306. doi:10.1016/j.jad.2017.10.011
- Türkiye Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2023). 2023 Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Raporu. Erişim adresi: <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/03/2023-Kahramanmaraş-ve-Hatay-Depremleri-Raporu.pdf>
- Stratton, S. J. (2021). Population research: Convenience sampling strategies. *Prehosp Disaster Med*, 36(4), 373-374. doi: 10.1017/S1049023X21000649
- Tabachnick, B. G. & Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics* (6th ed.). Boston: Pearson Education, Inc.
- Tanhan, F. & Kayri, M. (2013). Deprem sonrası travma düzeyini belirleme ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 13(2), 1013-1025.
- TRTHABER, 2023. Depremde can kaybı 50 bin 783. Erişim adresi: <https://www.trthaber.com/haber/gundem/depremdede-can-kaybi-50-bin-783-762132.html>
- Valladares-Garrido, M.J. Zapata-Castro, L.E. Peralta, C.I. García-Vicente A. Astudillo-Rueda, D. León-Figueroa, D.A. & Díaz-Vélez, C. (2022). Post-traumatic stress disorder after the 6.1 magnitude earthquake in Piura, Peru: A Cross-Sectional Study. *Int. J. Environ. Res. Public Health*, 19, 11035. <https://doi.org/10.3390/ijerph191711035>
- Wang, Z. & Gan, Y. (2011). Coping mediates between social support, neuroticism, and depression after earthquake and examination stress among adolescents. *Anxiety, Stress & Coping: An International Journal*, 24(3), 343-358. <https://doi.org/10.1080/10615806.2010.515026>
- Wen, J. Shi, Y. K. Li, Y. P. Yuan, P. & Wang F. (2012). Quality of life, physical diseases, and psychological impairment among survivors 3 years after Wenchuan earthquake: A population based survey. *PLoS One*, 7, e43081. DOI: 10.1371/journal.pone.0043081
- Wu, Z. Xu, J. He, L. (2014). Psychological consequences and associated risk factors among adult survivors of the 2008 Wenchuan earthquake. *BMC Psychiatry*, 14(1), 3057-3069. doi:10.1186/1471-244x-14-126.
- Wu, Z. Xu, J. & Sui, Y. (2016). Posttraumatic stress disorder and posttraumatic growth coexistence and the risk factors in Wenchuan earthquake survivors. *Psychiatry Research*, 237, 49-54.

doi:10.1016/j.psychres.2016.01.04.

Xu, J. & Wang P. (2012). Social support and level of survivors' psychological stress after the Wenchuan Earthquake. *Social Behavior and Personality: An International Journal*, 40(10), 1625-1631. doi:10.2224/sbp.2012.40.10.1625.

Yöndem, Z.D. & Eren, A. (2008). Validity and Reliability Studies of Earthquake Stress Coping Scale (ESCS). *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 3(30), 60-75.

Etik, Beyan ve Açıklamalar

1. Etik Kurul izni ile ilgili;

☒ Bu çalışmanın yazarları, İnönü Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu'nun tarih 10-10-2024 sayı 17 ve karar 10 ile etik kurul izin belgesi almış olduklarını beyan etmektedir.

2. Bu çalışmanın yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedir.

3. Bu çalışmanın yazarları kullanmış oldukları resim, şekil, fotoğraf ve benzeri belgelerin kullanımında tüm sorumlulukları kabul etmektedir.

4. Bu çalışmanın benzerlik raporu bulunmaktadır.
